

Kontrolēto vārdnīcu attīstība un identifikācijas izaicinājumi bibliotēkās

Maira Kreislere, Jogita Sauka, Mārīte Apenīte, Rita Legzdaine, Anita Rašmane, Lilita Rašmane, Anita Goldberga

LNB, Bibliogrāfijas institūts

«Datu semantiskās integrācijas iespējas: arhīvi, bibliotēkas, muzeji» 26.03.2020.

Zināšanu pārvaldība bibliotēkās

Tās uzdevums ir saistīt informāciju

- ar citu informāciju un
- saistīt **klientu** ar viņam nepieciešamo informāciju iespējami precīzi

Bibliotēku rīki šobrīd:

autoritatīvie dati, nacionālais tēzauris, klasifikācijas sistēma.

Speciālisti izmanto savu pieredzi, zināšanas (vērtības) un intuīciju + kontekstu no dažādiem avotiem

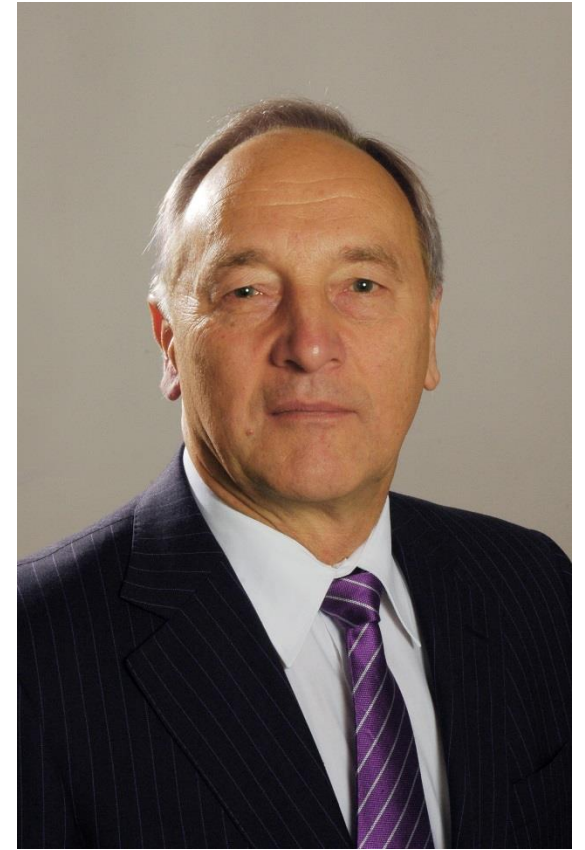
Kurš ir kurš? Autoritatīvie dati

1951 -

1952 -

1944 -

Bibliotēku datu veidošanā izmantotās vārdnīcas un standarti

Autoritatīvie dati

RDA	RDA datu modelis	RDA elementi
MARC21	<ul style="list-style-type: none">• RDA Entīte (entīšu virsklase)• Aģents (persona, institūcija, dzimta/ģimene, grupa)• WEMI (Work, Expression, Manifestation, Item)• RDA identifikatori (http://www.rdaregistry.info/)	<ul style="list-style-type: none">• Entītes veids• Entītes atribūti• Entīšu attiecības
	Example curie (canonical)*:	rdaa:P50026
	Example curie (lexical)*:	rdaa:employee

Darbs

The Da Vinci Code

<http://openlibrary.org/works/OL76837W>

darbu uzrakstījis

ir autors darbam

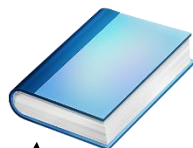

Dens Brauns

<http://viaf.org/viaf/102403515>

ir par

Izteiksme

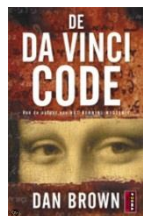
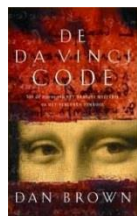

*Tulkojums nīderlandiešu valodā
De Da Vinci Code*

<http://<izteiksmes-uri>>

ir darba tēma

Manifestācija

<http://<manifestācijas-uri>>

gleznotājs

Svētais vakarēdiens

<http://id.loc.gov/authorities/names/n98088614>

Krājums

Bibliotēka

uzgleznojis

Leonardo da Vinči

<http://viaf.org/viaf/24604287>

Vienība

<http://www.worldcat.org/libraries/57394>

Persona

Vilks, Ģirts, 1909-1983

Dzimta/ģimene

Ērenpreisu dzimta

Institūcija

Latvijas Nacionālais teātris

Notikums

Eiropas Konvents (2002-2003 : Brisele, Beļģija)

Nosaukums

Laiks būt veseliem (sērija)

Darbs

Rainis, Jānis, 1865-1929. Ģirts Vilks

Izteiksme

Cimdiņa, Ausma, 1950-. Brīvības vārdā. Spāņu valodā

Ģeogrāfiskais nosaukums

Liepāja (Latvija)

Tēma

Zilās govīs

Forma/žanrs

Skaņuplates

Sonātes

UDC (Universal Decimal Classification) – UDK (Universālā Decimālā klasifikācija)

- UDK autoritatīvo datu apjoms (pamatklases un noteicēji) – 82 tūkstoši ierakstu.
- UDK - starptautiskajā bibliotēku praksē izplatīta informācijas klasifikācijas sistēma ar decimālo numurēšanu.
- UDK - izmanto gan bibliotēkās ar universāla satura krājumu, gan dažādu nozaru speciālajās bibliotēkās, informācijas centros u.tml. iestādēs.
- UDC MRF (UDC Master Reference File) – UDK konsorcijs izstrādāta un uzturēta UDK sistēmas autoritatīvo datu bāze, kas regulāri tiek atjaunināta un papildināta ar jaunām klasēm un noteicējiem.

UDK indekss	001.103
Sk. norāde	Dati (zināšanu un kultūras pamati)
Sk. norāde	Data (fundamentals of knowledge and culture)
Sk. arī	004.22

UDK indekss	(0.026.6)
Sk. norāde	Neiesieti dokumenti
Sk. norāde	Loose-leaf documents

LNBPS (LNB priekšmetu saraksts)

- Kopš 2000. gada tiek izmantots kā Latvijas Nacionālā tēzaura pamats
- Veidots adaptējot ASV Kongresa bibliotēkas Priekšmetu saraksta (*Library of Congress Subject Headings* – LCSH) terminus atbilstoši latviešu valodas, kultūras un zinātņu nozaru terminoloģijas prasībām
- Datu apjoms - apmēram 53 000 terminu (tematisko, ģeogrāfisko un formas/žanra priekšmetu terminu) autoritatīvie ieraksti

LCSH (Library of Congress Subject Headings – Kongresa bibliotēkas priekšmetu saraksts)

- Universāls (plašs nozaru terminu aptvērums). Ietver ap 26.5 mlj. terminu.
- Visplašāk lietotais priekšmetu saraksts pasaulē ne vien anglofonajās valstīs, bet arī neanglofonajās, piemēram, Latvijā, Lietuvā, Čehijā; Polijā; Zviedrijā; Somijā u.c.
- LCSH – adaptēts Latvijas Nacionālā tēzaura veidošanai. Tiek saglabātas Kongresa bibliotēkas priekšmetu formas angļu valodā, kas sniedz iespēju Nacionālā tēzaura datus savietot ar visām citām ontoloģijām, kuru pamatā ir LCSH priekšmetu saraksts.
- Ir trīs veidu pamatattiecības: ekvivalentās, hierarhiskās un asociatīvās.
- Priekšmetu saraksta struktūra, īpaši tā hierarhisko attiecību kārtojums, norāda terminu paredzēto nozīmi un loģisko kārtojumu.

LNBPŠ lietojums digitālajos repozitorijos

Plusi (+)

- Universāls
- Plašs lietojums
- Hierarhisks
- Papildināms

Kulšanas talka ; tvaika dampis

Mīnusi (–)

- Pārāk vispārīgs
- Neatbilstība lokālajai tradīcijai
- Grūtības nosaukt konkrētas lietas un objektus
- Vienskaitļa / daudzskaitļa lietojums

FAST (Faceted Application of Subject Terminology) - Priekšmetu terminu fasetlietošanas sistēma

- Kopš **2000. gada** tiek realizēts kā **OCLC (Tiešsaistes datorizētais bibliotēku centrs)** projekts (sadarbība ar Kongresa bibliotēku)
- **Atvasināta no LCSH (Kongresa bibliotēkas Priekšmetu saraksts)**
- **Pēckordinētā** zināšanu organizācijas sistēma (ZOS) tiešsaistes vidē (t.i., netiek veidotas priekšmetu virknes kā LCSH)
- **Mērķis:** jaunu tīmekļa tehnoloģijām atbilstošu ZOS metadatu veidošana, kas vienkāršotu un atvieglotu apguvi, kontroli un lietošanu

Hronoloģiskais termins: 648 \$a 1900-1999

Tematiskais priekšmets: 650 \$a Philosophy;

Ģeogrāfiskais nosaukums: 651 \$a United States;

Formas/žanra priekšmets: 655 \$a Bibliography;

655 \$a History

Kopumā ir **8 fasetes**, kas ietver **fasešu terminus** (*facet terms*) (arī **fasešu priekšmeti** – *facet headings*):

- **Personvārds;**
- **Institūcijas nosaukums;**
- **Notikuma nosaukums;**
- **Unificētais nosaukums;**
- **Hronoloģiskais termins;**
- **Tematiskais termins; tematiskais priekšmets;**
- **Ģeogrāfiskais nosaukums;**
- **Formas/žanra termins; formas/žanra priekšmets**

Formas/žanra autoritatīvie ieraksti

Sistēmas nr.	000264283
Forma/žanrs	● Krājumi
Norāde	Kolektīvās monogrāfijas [lav]
	Krājumi , rakstu [lav]
	Krājumi , referātu [lav]
	Krājumi , zinātniskie rakstu [lav]
	Krājumi , zinātnisko rakstu [lav]
	Rakstu krājumi [lav]
	Rakstu krājumi , zinātnisko [lav]
	Referāti [lav]
	Referātu krājumi [lav]
	Zinātniskās pētniecības darbu krājumi [lav]
	Zinātniskās pētniecības darbu tēžu krājumi [lav]
	Zinātniskie raksti [lav]
	Zinātniskie rakstu krājumi [lav]
	Zinātnisko rakstu krājumi [lav]
	Collections [eng]

Formas/žanra priekšmetu piemēri:

Amatierfilmas
Koncertfilmas
Kinofilmas
Kinokomēdijas
Kinohronikas
Audiogrāmatas
Videoieraksti
Elektroniskie nošizdevumi
Teātra izrādes
Sonātes
Prelūdijas
u.c.

Lauksaimniecības tēzauris AGROVOC

- Kontrolēta vārdnīca, kas aptver visas jomas, kuras ir saistītas ar pārtikas ražošanu, lauksaimniecību, zivsaimniecību, mežsaimniecību, vidi.
- AGROVOC aptver vairāk nekā 36 tūkstošus jēdzienu un 750 tūkstošus terminu vairāk nekā 35 valodās
- AGROVOC ir piemērots saistīto datu videi
- Izmanto Latvijas Lauksaimniecības universitātes bibliotēka savu resursu priekšmetošanā

Reference	Heading
Sistēmas nr.	000015416
Deskriptors	WOOD PROPERTIES agrovoc
Nedeskriptors	GRAIN AND FIGURE IN WOOD
Nedeskriptors	GRAIN OF WOOD
Nedeskriptors	PROPERTIES, WOOD
Sk. arī	WOOD agrovoc
Sk. arī	WOOD DEFECTS agrovoc
Sk. arī	WOOD TECHNOLOGY agrovoc
Sk. arī	WOODWORKING agrovoc

MeSH (Medical Subject Headings)

- MeSH ir ASV Nacionālās Medicīnas bibliotēkas izstrādāta un uzturēta kontrolēta medicīnas terminu vārdnīca jeb tēzauris, kas pirmo reizi publicēts 1960. gadā. MeSH ir vienīgais tēzauris, kuru izmanto priekšmetošanai un informācijas meklēšanai medicīnas datubāzēs, arī PubMed.
- Tulkots vairākās valodās, t.sk. latviešu valodā.
- Izmanto Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēka savu resursu priekšmetošanā
- Hierarhiska struktūra

Galvenā rubrika

Malus

Galvenā rubrika

ābele

Mijnorāde

Apple

Mijnorāde

āboli

Mijnorāde

Malus domestica

Visp. piezīme

coord with specific PLANT COMPONENTS term if pertinent; for use in therapy coord IM with PHYTOTHERAPY (IM) + disease/drug ther (IM) + PLANT PREPARATIONS or its indentations/ther use (IM or NIM) + specific plant chemical /ther use (IM) if pertinent; Manual 26.29

Saturiskā piezīme

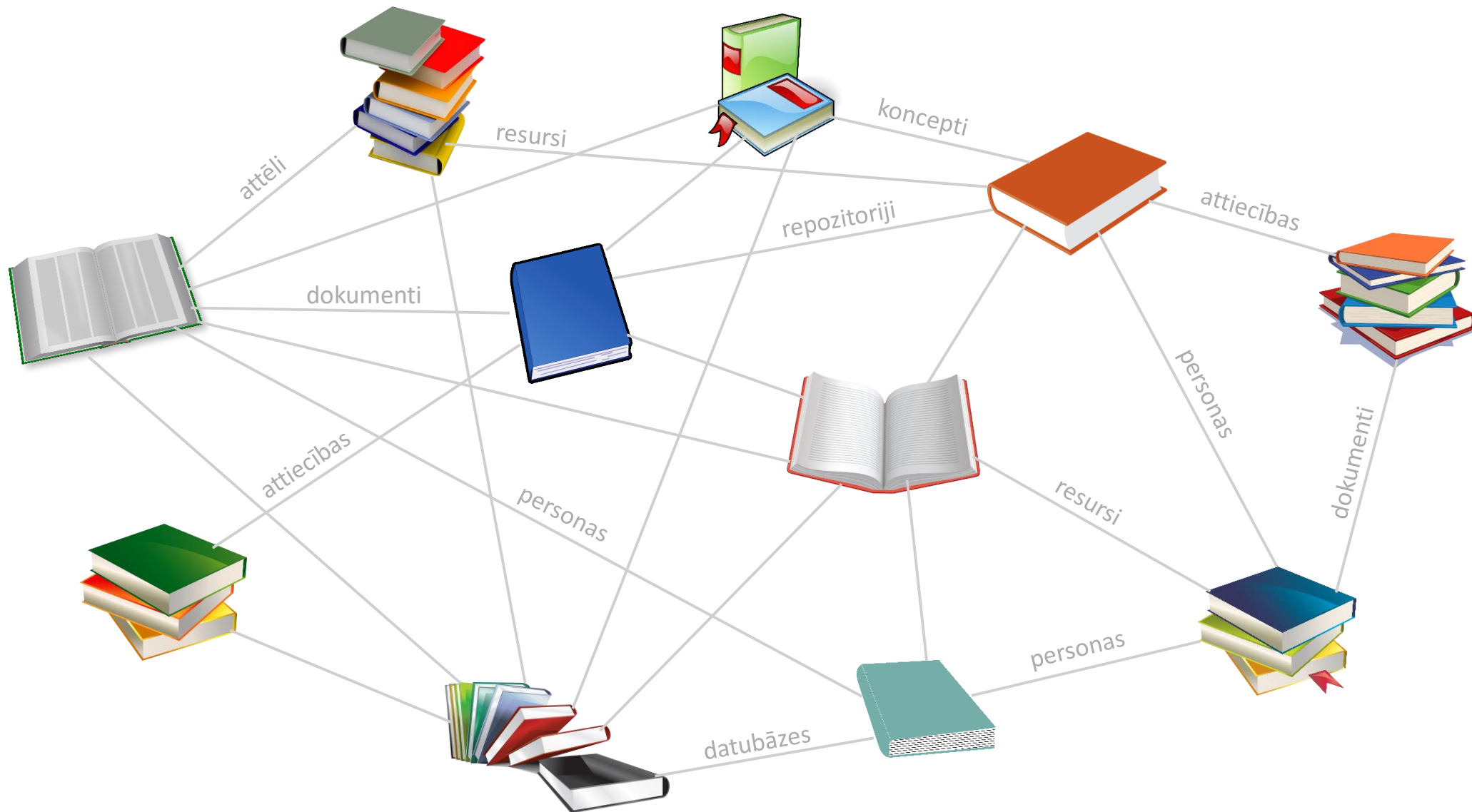
A plant genus in the family ROSACEAE, order Rosales, subclass Rosidae. It is best known as a source of the edible fruit (apple) and is cultivated in temperate climates worldwide.

Vēsturiskā piez.

2002; for APPLE use Rosales 1998-2001, use FRUIT 1963-1997

Kods

B6.388.100.842.500.444

koncepti, dokumenti, personas, attiecības 🔍

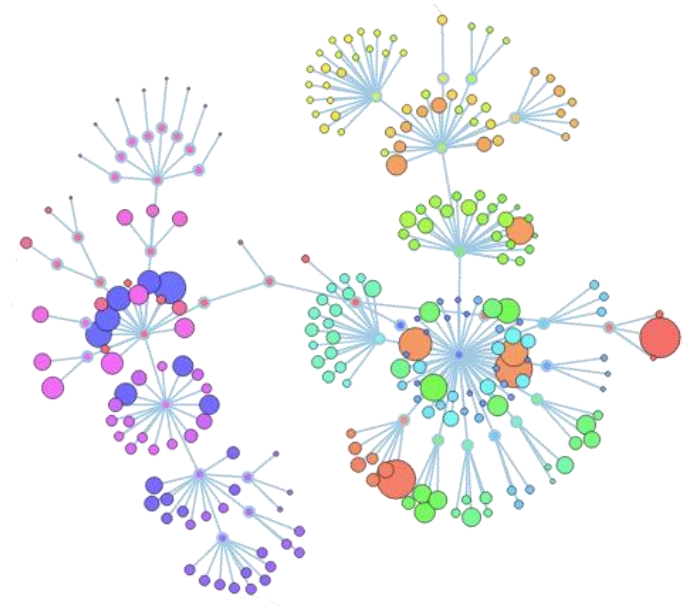
Kurp ejam tālāk?

- No autoritatīvās kontroles
uz entīšu identificēšanu
- No lokāla sistēmas numura
uz starptautiski reģistrētiem identifikatoriem
- No izolētas datubāzes
uz atvērtiem saistītiem datiem

Saistīto datu principi

1. Identifikatori (objektiem, lietām, ...)
2. Tīmekļa adreses (URI) = Identifikatori
3. Atbildē uz tīmekļa URI pieprasījumu
sniegt strukturētu informāciju par šo objektu
4. Saites = Objekta informācijā iekļautas saites
uz citiem objektiem

Autoritatīvie dati VIAF

VIAF
Virtual International Authority File

Search

Select Field: Personal Names | Select Index: All VIAF | Search Terms: Andris Bērziņš | **Search**

VIAF: The Virtual International Authority File

The VIAF® (Virtual International Authority File) combines multiple national authority services. The goal of the service is to lower the cost and increase the utility of library authority files by matching and merging information available on the Web. [Learn more.](#)

Map | Satellite

North Pacific Ocean | United States | North Atlantic Ocean | Russia | Kazakhstan | Mongolia | China | Korea | Japan | Iraq | Iran | Afghanistan

- Andris Bērziņš, 1944-
- Andris Bērziņš, 1952-
- Andris Bērziņš, 1951-
- Andris Bērziņš, 1940-
- Andris Bērziņš, 1955-
- Andris Bērziņš, 1986-
- Andris Bērziņš, 1937-2002
- Andris Bērziņš, 1954-
- Andris Berzins and Associates
- Andris Bērziņš, 1946-

Search

Select Field: All Headings Select Index: All VIAF Search Terms: Rainis, Jānis, 1865 1929 Search

Rainis, Jānis, 1865-1929

Rainis, Jānis

Rainis, Jānis, pseud., 1865-1929.

Райнис, Янис,

Rainis latviešu

Rainis, Jānis f.

Райнис, Я. Ян

Райнис, Ян, по

VIAF ID: 77113948

Permalink: https://viaf.org/viaf/77113948/

Record Views

[MARC-21 record](#)

[VIAF Cluster in XML](#)

[RDF record](#)

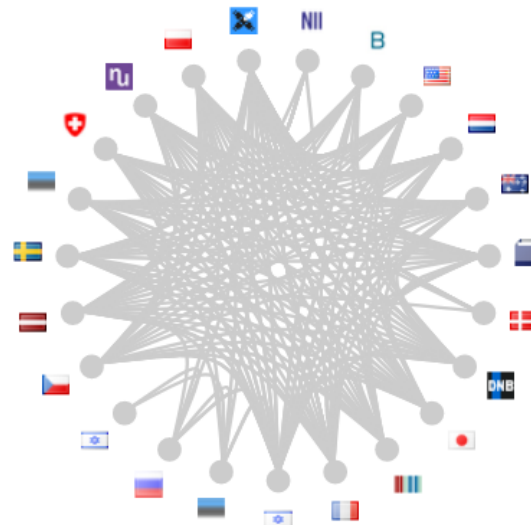
[Just Links in JSON](#)

- 200 1_ | [fa](#)
- 100 0_ | [fa](#)
- 100 1_ | [fa](#)
- 100 1_ | [fa](#) Rainis, Jānis [fd](#) 1865-1929
- 100 1_ | [fa](#) Rainis, Jānis [fd](#) f. 1865
- 100 1_ | [fa](#) Rainis, Jānis, [fd](#) 1865-1929
- 100 1_ | [fa](#) Rainis, Jānis, [fd](#) 1865-1929

Rainis: <http://viaf.org/viaf/77113948/>

B 100 1_ | [fa](#) Rainis, Jānis

VIAF projekts (Autoritatīvo datu tīkls)

Populārākie identifikatoru avoti

VIAF (*Virtual International Authority File*)

www.viaf.org

ISNI (*International Standard Name Identifier*)

www.isni.org

ORCID (*Open Researcher and Contributor ID*)

www.orcid.org

ResearcherID

www.researcherid.com

ULAN (*Union List of Artist Names*)

www.getty.edu/research/tools/vocabularies/ulan/

Wikidata

www.wikidata.org

DBpedia

dbpedia.org

VIAF
Virtual International Authority File

Ārējās saites — Rūdolfs Blaumanis

Saist. ieraksts	 Blaumanis, Rūdolfs, 1863–1908 [VIAF] http://viaf.org/viaf/64131387
	 Blaumanis, Rūdolfs, 1863–1908 [ISNI] http://www.isni.org/000000005512735X
	 Rūdolfs Blaumanis [Latvijas Nacionālā enciklopēdija] https://enciklopedija.lv/skirklis/37544
	 Rūdolfs Blaumanis [Wikidata] https://www.wikidata.org/wiki/Q1082044

Atjaunots 2020. gada 24. janvārī
Benedikts Kalnačs

Rūdolfs Blaumanis

(Rūdolfs Kārlis Leonīds Blaumanis; 01.01.1863. Ērgļu muižā – 04.09.1908. Takaharju sanatorijā Somijā, apbedīts Ērgļu kapos)

latviešu rakstnieks

Kopsavilkums

Izglītība

Profesionālā, radošā un sabiedriskā darbība

Svarīgākās problēmas, kuras persona centusies atrisināt un atrisinājusi, nozīmīgākie darbi

Gūto sasniegumu nozīme

Valsts un sabiedrības novērtējums, apbalvojumi

Atspoguļojums mākslā un literatūrā

Multivide **6**

Saistītie šķirķļi

Tīmekļa vietnes

Ieteicamā literatūra

Izveidot atsauci

Drukāt

R. Blaumanis ir viens no izcilākajiem latviešu rakstniekiem, kura literārajiem darbiem raksturīga smalka cilvēku psiholoģijas analīze un mākslinieciski ietilpīgs 19. un 20. gs. mijas sabiedrības portretējums.

R. Blaumaņa proza, dramaturģija un dzeja tapusi laika posmā no 1882. gada līdz 1908. gadam. Šajā gadsimta ceturksnī viņš radījis darbus, kas izpelnījušies plašu un noturīgu lasītāju ievērību, interesei saglabājoties arī 21. gadsimtā. Rakstnieka literārais veikums ir psiholoģiski vērojumiem bagāts. Tajā ietilpīgi atspoguļota sava laika sociālā vide, radīts daudzpusīgs latviešu sabiedrības koptēls un izvirzīti eksistenciāli jautājumi. R. Blaumanis savu literāro darbību īstenojis, atrazdamies divu kultūru, vācu un latviešu, ietekmē. Viņa sākotnējie darbi vispirms tapa vācu valodā, bet vēlāk rakstnieks pievērsās latviešu valodai, radot virkni nozīmīgu un mūsdienās hrestomātisku tekstu, kas piederīgi latviešu literatūras klasikai un iekļauti Latvijas kultūras kanonā. R. Blaumaņa darbi daudzkārt piedzīvojuši iestudējumus teātros, pēc to motīviem veidotas vairākas mākslas filmas.

Izglītība

Rakstnieks dzimis Ērgļu muižā, kur pavadīja pirmos mūža gadus, bet pēc tam kopā ar vecākiem pārcēlās uz dzīvi rentes mājās Brakos Ērgļu tuvumā. Viņš mācījās Annas Rubīnas vācu privātskolā Ogres pagastā (1872–75), bet pēc tam 2. Rīgas apriņķa vācu tirdzniecības skolā, kuru beidza 1881. gadā.

Saistītie šķirķļi

"Indrāni" [kino Latvijā](#) [latviešu literatūra](#) [literatūrzinātne Latvijā](#)

"Nāves ēnā" ["Pazudušais dēls"](#) ["Purva bridējs"](#) [teātris Latvijā](#)

["Ugunī"](#)

Rūdolfs Blaumanis. Rīga, 1906. gads.

Fotogrāfs Jānis Rieksts. Avots: Latvijas Nacionālais arhīvs Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs.

Saist. ieraksts

[Blaumanis, Rūdolfis, 1863–1908 \[VIAF\]](#)

<http://viaf.org/viaf/64131387>

[Blaumanis, Rūdolfis, 1863–1908 \[ISNI\]](#)

<http://www.isni.org/000000005512735X>

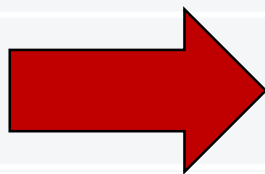
[Rūdolfis Blaumanis \[Latvijas Nacionālā enciklopēdija\]](#)

<https://enciklopedija.lv/skirklis/37544>

[Rūdolfis Blaumanis \[Wikidata\]](#)

<https://www.wikidata.org/wiki/Q1082044>

Rudolfs Blaumanis signature.svg
702 × 232; 22 KB

▼ 0 references

[Main page](#)
[Community portal](#)
[Project chat](#)
[Create a new Item](#)
[Create a new Lexeme](#)
[Recent changes](#)
[Random Item](#)
[Query Service](#)
[Nearby](#)
[History](#)
[Discussion](#)

Identifiers

VIAF ID 2190154137634615370002
▼ 0 references

LNB ID 000267479
▼ 0 references

Latvian National Encyclopedia Online ID 51626
▼ 0 references

Item [Discussion](#)

Purva bridējs (short story) (Q71416129)

short story, written by Rūdolfs Blaumanis

 [edit](#)

▼ [In more languages](#)

[Configure](#)

Language	Label	Description	Also known as
English	Purva bridējs (short story)	short story, written by Rūdolfs Blaumanis	
Latvian	Purva bridējs (novele)	Rūdolfa Blaumaņa novele	
Russian	No label defined	No description defined	No description defined

notable work

Purva bridējs (novell)
▼ 0 references

Pazudušais dēls (drama)
▼ 0 references

Skroderdienas Silmačos (play)
▼ 0 references

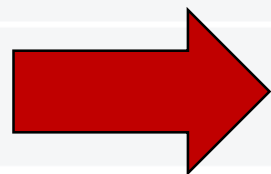
Indrani (play)
▼ 0 references

Ugunī (play)
▼ 0 references

Sistēmas nr.	000267479
Entītes veids	Darbs
	Proza
Persona	 Blaumanis, Rūdolfs, 1863–1908. Purva bridējs
Vieta saistīta ar	Rīga (Latvija)
Darba forma	Stāsti, latviešu
Norāde	Blaumanis, Rūdolfs, 1863–1908. Purva bridejs
Valoda saistīta ar	lav
Saist. ieraksts	 Blaumanis, Rūdolfs, 1863–1908. Purva bridējs [VIAF] http://viaf.org/viaf/2190154137634615370002
	 Purva bridējs [Wikidata] https://www.wikidata.org/wiki/Q71416129
	 Purva bridējs [enciklopedija.lv] https://enciklopedija.lv/skirklis/51626

Ārējās saites — Gauja

Saist. ieraksts	 Gauja River (Latvia and Estonia) [VIAF] http://www.viaf.org/viaf/315144076
	 Gauja River (Latvia and Estonia) [LCSH] http://id.loc.gov/authorities/subjects/sh85053536
	 Gauja [LGIA VD] https://vietvardi.lgia.gov.lv/vv/to_www_obj.objekts?p_id=95586
	 Gauja [WIKIDATA] https://www.wikidata.org/wiki/Q207928

Gauja (Q207928)

river in Latvia and Estonia

[In more languages](#)

[Configure](#)

Language	Label
English	Gauja
Latvian	Gauja
Russian	Гауя
Latgalian	No label

[All entered languages](#)

Statements

[instance of](#)

Identifiers

LNB ID 43187

[0 references](#)

Environmental Register code (Estonia) VEE1154200

[0 references](#)

Freebase ID /m/06bqq0

[1 reference](#)

GeoNames ID 459841

[1 reference](#)

GeoNames ID 453747

[0 references](#)

Gran Enciclopèdia Catalana ID 0029428

[0 references](#)

Great Russian Encyclopedia Online ID 2346242

[0 references](#)

Latvian toponymic names database ID 95586

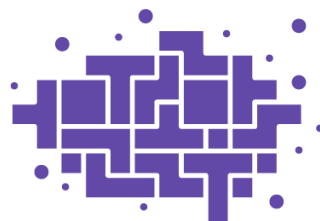
[1 reference](#)

Ergeljuklintis424aug037qg.jpg

800 × 600; 201 KB

Paldies par uzmanību!

FLPP

FUNDAMENTĀLIE UN
LIETIŠĀJIE PĒTĪJUMU
PROJEKTI